
Raymond Williamsin perintöä

Juha Koivisto

Viime vuonna kuolleen Raymond Williamsin elämässä henkilökohtainen, poliittinen ja teoreettinen lomittuivat kokonaisuudeksi, jota voisi ehkä parhaiten luonnehtia englanninkielisellä sanalla 'integrity', integriteetti. Sanakirjan mukaan se tarkoittaa 1) rehellisyyttä, vilpittömyyttä, lahjomattomuutta, 2) kokonaisuutta, eheyttä, 3) koskemattomuutta, loukkaamattomuutta. Vaikka tämä integriteetti olikin Williamsin henkilökohtainen saavutus, se muodostui kuitenkin ennen kaikkea siitä tavasta, jolla hän toimi ja kirjoitti muiden puolesta. Hän oli niiden "orgaaninen intellektuelli" (Gramsci), joille mahdollisuus kommunikoida kokemuksiaan, muokata niitä tavalla jota kutsutaan taiteeksi tai mahdollisuus oppia eivät ole itsestään selvää kodinperintöä.

Raymond Williams syntyi 1921 walesilaiseen rautatieläisperheeseen. Hän oli lahjakas koulussa ja sai onnekseen apurahan, jolla saattoi jatkaa opintojaan kansakoulun jälkeen. Ylioppilaaksi tulonsa jälkeen hän pääsi vuonna 1939 opiskelemaan erääseen englantilaisen korkeakulttuurin merkittävimpään linnakkeeseen, Cambridgen yliopistoon. Kuin kontrastina tälle hän liittyi heti samana vuonna Englannin kommunistipuolueeseen, joskin hän opintojen edetessä etäännyi yhä

enemmän puolueen edustamasta marxismikäsityksestä. Sota keskeytti myös Williamsin opinnot, ja vuosina 1944-45 hän osallistui Normandian maihinnousua seuranneisiin taisteluihin panssariosaston komentajana. Sodan jälkeen hän jatkoi keskeytyneitä kirjallisuudenopintojaan ja valmistuttuaan ryhtyi toteuttamaan erilaisia kirjallisia hankkeitaan. Ne eivät olleet menestyksekkäitä ainakaan taloudellisessa mielessä ja Williams ansaitsi elantonsa aina 60-luvun alkuun pääosin aikuisopetuksesta. Hän oli Cambridgen kasvatteja, jonka elämäkokemus oli melkoisessa ristiriidassa tuon instituution kanssa. Intellektuaalisesti hän ei antanut akateemiseen maailmaan sisäänrakennettujen raja-aitojen — niin oppialojen välillä kuin suhteessa ei-akateemiseen maailmaan — kahlita itseään.

Kulttuuri ja kommunikaatio

Ensimmäisessä laajasti huomioidussa teoksessaan *Culture and Society* (1958) Williams jäljitti sitä tapaa, jolla alunperin viljelyä ja vaalimista tarkoittavasta 'kulttuurista' muodostui yhteiskunnan yläpuolelle nouseva ideaalisten arvojen ja saavutusten alue, joka tavoitti 'harmonisuuden' tai 'elämäkokonaisuuden'

(‘the whole way of life’) vain pyrkimällä ko-hottautumaan todellisen teollistuvan yhteis-kunnan ristiriitojen yläpuolelle. Tämä kulttuurin ylentäminen, orgaanisen yhteyden puuttuminen yhteiskuntaan teki kulttuurista erilaisten etuoikeutettujen, sille omistautumaan kykenevien ryhmien omaisuutta. Näin se samalla rajoitti kulttuurin elinvoimaa ja hedelmällisyyttä. Tätävastoin Williamsin omana pyrkimyksenä oli edesauttaa kulttuurin uutta maallistumista, uutta juurtumista siitä eristet-tyjen ihmisten elämään.

Williamsille kyse ei kuitenkaan voinut olla vain nk. korkeakulttuurin välittämisestä ihmi-sille, ‘tarjonnan’ parantamisesta erilaisia uu-sia välineitä käyttämällä. Samoin kuin toinen uuden brittiläisen kulttuuritutkimuksen pe-rustanlaskija Richard Hoggart teoksessaan *The Uses of Literacy* (1957) Williams pyrki purkamaan tapaa ymmärtää kulttuuri kor-keakulttuurisesti. Molempien tutkijoiden ta-voitteena oli osoittaa, että myös heidän oman taustansa muodostavien työväenluokkaisten ihmisten elämä oli kulttuurisesti jäsentynyttä, siihen liittyivät omat tapansa, arvostuksensa ja kirjallisen kulttuurin omaksumisen muotonsa. Williamsin osalta tämä pyrkimys saa selkeän ohjelmallisen ilmauksensa hänen artikkelis-saan *Culture is Ordinary* ("Kulttuuri on joka-päiväistä") vuodelta 1958, joka sisältyy myös tänä vuonna julkaistuun artikkelikokoelmaan *Resources of Hope*. Artikkelissään Williams katsoo kulttuurin sisältävän kaksi aspektia: yh-täältä yhteiseen elämäntapaan liittyvät merki-tykset ja niiden välittämisen esimerkiksi kas-vatuksessa sekä toisaalta uusien merkitysten ja havaintojen tuottamisen ja löytämisen (1989c, 4). Näistä aspekteista monesti vain jäl-kimmäistä on pidetty ‘oikeana’ kulttuurina. Kuitenkin kulttuuri on Williamsin mukaan ai-na sekä traditionaalista, totuttuihin merkityk-siin nojaavaa että luovaa; tämä koskee myös

korkeakulttuurin ytimenä pidettyjä taiteita. Korostamalla näin kulttuurin eri aspekteista muodostuvaa prosessiluonnetta Williams tuo samalla taitavasti mukaan sellaista näkökul-maa, jossa yhteiskunta ja sen ristiriidat ovat mukana kulttuurin tarkastelussa. Esimerkiksi *Culture and Society* -teoksessa Williams tote-si, että työväenluokka ei oman asemansa vuoksi ole tuottanut kulttuuria sanan rajatus-sa mielessä. Tällaisen luovaan työskentelyyn omistautuneiden yksilöiden saavutukseksi mielletyn kulttuurin sijasta se on kylläkin tuottanut erilaisia sosiaalisesti ja institutio-naalisesti merkittäviä kulttuurisia saavutuk-sia: näitä ovat etenkin sellaiset erilaiset kol-lektiivisen ja demokraattisen järjestäytymisen ilmaukset kuten ammattiyhdistykset, osuus-kunta- ja poliittinen liike. (1987, 327)

Williamsin omaksi perspektiiviksi kulttuu-riin muodostui hänen seuraavan kirjansa *The Long Revolution* (1961) otsikkoa mukaillen se yhä jatkuva ‘pitkä vallankumous’, jossa kor-keakulttuurista eristetyt ihmiset kehittävät omia kulttuurisia kykyjään, kykyjään jakaa ja välittää kokemuksiaan, työstää niitä taiteelli-sesti, kykyjään oppia. Kuten huomataan, tässä kaikessa on oleellisesti kyse kommunikaatio-s-ta, tosin samalla sen teknisestä, välineellisest-tä tai institutionaalisesta ymmärtämisestä lu-opumisesta. Kyseessä on kokemuksellisuuden ja arkipäiväisyyden näkyville nosto. Tämä ih-misten välisessä kommunikaatioissa toteutuva ja yhteiskunnan jäsentymisestä riippuva ‘elet-ty kokemus’, joka kiinnittyy erilaisiin elämänt-apoihin ja instituutioihin, muodostaa Wil-iamsille kulttuurisen ulottuvuuden, jota ei voida palauttaa talouteen tai politiikkaan. Williamsille kulttuuri/kommunikaatio ei ole toissijaista, jotakin joka toteutuisi vasta sitten kun ‘yhteiskunnallisen todellisuuden olennai-set elementit’ olisivat ensin liikahtaneet. "It-seämme ja yhteiskuntaa koskeva todellisuus

Raymond Williams, 1921-1988

muodostuu ja tulkitaan kommunikaatiojärjestelmien kautta" painotti Williams vuonna 1961 ilmestyneessä artikkelissaan *Communications and Community* (1989c, 23).

Williams rinnastaa kulttuurissa meneillään olevan kehityksen merkitykseltään teolliseen vallankumoukseen ja demokratian puolesta käytävään kamppailuun. Tarve rekisteröidä ja analysoida tämän prosessin kohtaamia esteitä ja ristiriitoja veivät hänen ajatteluaan eteenpäin. Williamsin omat karvaat kokemukset 60-luvun puolivälissä valtaan nousseen Harold Wilsonin johtaman työväenpuolueen passiivisesta politiikasta ryydittivät hänen teoreettis-poliittista uudelleenorientoitumistaan. Williamsin oma pettymys koski varsinkin työväenpuolueen kulttuuripolitiikkaa: Ne realistiset ja yhä innostavat ehdotukset erilaisista käytännön uudistuksista kasvatuksessa ja joukkotiedotuksessa, joita Williams oli esittänyt sekä *The Long Revolution*issa että *Communications* -teoksensa (1962) lopussa, eivät saaneet vastakaikua.

Kulttuurimaterialismi

'Stalinismin' ja kylmän sodan siihen asti jäykistämä marxismi oli samaan aikaan alkanut saada uutta elinvoimaa. Näin myös Brittein saarilla, jonne kanaalin yli alkoi kulkeutua yhä enemmän aiemmin tuntemattomaksi jääneiden marxistien töitä. Williamsin vastaus näihin uusiin teoreettisiin haasteisiin ja virikkeisiin ilmestyi pitkän kypsytelyn jälkeen 1977 nimellä *Marxism and Literature*. Tämä Williamsin tuotannon teoreettiseksi avaintyöksi jäävä kirja on nyt saatavilla myös suomeksi sen sisältöä paremmin vastaavalla nimellä *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus* (Vastapaino 1988). Teos jakautuu kolmeen pääjaksoon. Ensimmäisessä Williams tarkastelee neljää peruskäsitettä, 'kulttuuria', 'kieltä', 'kirjallisuutta' ja

'ideologiaa'. Toisessa hän analysoi tärkeimmiksi katsomiaan marxilaisen kulttuuriteorian avainkäsitteitä. Kolmannessa tarkastelun kohteena ovat kirjallisuusteoreettiset käsitykset ja käsitteet.

Sisällysluettoloa silmätessä kirja vaikuttaa poikkeuksellisen selkeästi jäsennetyltä oppikirjalta. Tätä vaikutelmaa tukee myös se, että teos on alunperin ilmestynyt Oxford University Pressin julkaisemassa sarjassa "Marxist Introductions". Tämä helppouden vaikutelma on kuitenkin pettävä. Kirja on sekä intellektuaaliselta tasonsa että kirjoitustapansa puolesta vaativa. "Kulttuurimaterialismissa" on kyse kunnianhimoisesta uusien ideoiden kehittelystä, jossa Williams pyrkii kokonaisvaltaisen marxilaisen kulttuuri- ja kirjallisuusteorian ääriviivojen kehittelyyn. Kehittelytyön kohteena olevan teorian puristaminen oppikirjan muotoon on onnistunut vain ulkonaisesti. Toisaalta kirjaa lukiessa pääsee näin ikäänkuin seuraamaan tätä teorian kehittelytyötä.

Williamsin kirjoitustavan aiheuttamat vaatimukset lukijalle liittyvät juuri tähän ideoiden kehittelyyn; Eräin kohdin hän jättää vaikeita asioita 'auki' ja siirtyy eteenpäin selvittämättä omaa kantaansa tarkasteltavaan kysymykseen. Näin on esimerkiksi asian laita ideologian kohdalla. Kirjan vaativuutta lisää se että kritiikin kohteena olevia teorioita ei useinkaan eksplikoida kunnolla. Teoksen täyden painoarvon ymmärtäminen edellyttääkin hyvää aikaisempaa lukeneisuutta. Kirjan tiivistä luonnetta lisää sekin, että siitä puuttuvat tyystin selventävät esimerkit. Tässä suhteessa Williams viittaa muihin teoksiinsa sisältyvään materiaaliin. Lukijalta kirja siis vaatii tavallista enemmän – mutta vastaavasti se myös antaa. Erityisen antoisa on Williamsin tapa käyttää kehittämäänsä historiallista merkitysoppia, jossa eri asioiden yhteyksiä jäljitetään niitä kuvaavien ja toisistaan erottavien käsittei-

den kehitystä tutkimalla. Tätä samaa menetelmään Williams oli aiemmin käyttänyt loistavien tuloksien teoksessa *Keywords*, "Kulttuurin ja yhteiskunnan sanasto" vuodelta 1976.

Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuuden keskeisenä kulttuuriteoreettisena pyrkimyksenä on pelastaa moniin idealistisiin kulttuurikäsitteisiin sisältynyt ajatus kulttuurista 'konstituutiivisena inhimillisenä prosessina'. Pelastus tapahtuu antamalla ajatukselle sellainen materialistinen uudelleentulkinta, joka liittyy kulttuurin yhteiskunnalliseen elämään ja sen uusintamiseen tavoilla, jotka eivät sulje ihmisten enemmistöä kulttuurin ja sen kehityksen ulkopuolelle.

Koska Williamsin omasta näkökulmasta kulttuuri liittyy ihmisten väliseen kokemusten vaihtoon ja käsittelyyn — oli kyse sitten taiteesta, tieteestä tai arkisempina pidetyistä kanssakäymismuodoista — eli sanalla sanoen kommunikaatioon (ks. esim. 1976a, 10-11), on hänen voimakas suuntautumisensa kieltä koskeviin kysymyksiin ymmärrettävää. Tämän kiinnostuksen voimaa kuvaa, että teoksen kieltä käsittelevä luku on selvästi pisin. Lisäksi se on myös kirjan ratkaisevin luku. Juuri liittämällä kulttuurin kieleen Williams pyrkii osoittamaan kulttuurin ja siihen sisältyvän luovuuden osaksi jokapäiväistä elämää. Samalla hän pyrkii osoittamaan kulttuurin reductioimattomuuden.

Pyrkimyksissään Williams tukeutuu Valentin Volosinovin kieltä koskeviin ajatuksiin, jotka tämä on esittänyt teoksessaan *Marxism i filosofija jazyka* (*Marxismi ja kielifilosofia*)¹ vuodelta 1929. Volosinovin teos on merkittävä dokumentti 1920-luvun uuttaluovasta ja sittemmin monilta osin tukahdutetusta neuvostotieteestä. Sen kirjoittaja, joka katosi 1930-luvun puhdistuksissa, oli Mihail Bahtinin läheinen työtoveri. Teoksen tärkeänä antina on *kielen sosiaalisen ja samalla käytännöl-*

lisen ja historiallisen luonteen osoittaminen. Tämä tapahtuu kahden vastakkaisen kielikäsitteilyn kritiikin kautta. Nämä kaksi toistensa vastakuvat muodostavat käsitykset ovat toisaalta de Saussuren luoma strukturalistinen suuntaus ja toisaalta yksilön aktiivista kielen tuottamista eli 'ilmaisua' painottava suuntaus. Volosinov osoittaa kritiikissään näiden kummankin käsityksen rajoittuneisuuden. Samalla hän kuitenkin pystyy omassa teoriassaan ottamaan huomioon kummankin teorian 'järkevän ytimen' ja kytkemään ne oman kehityneemmän teorian osiksi.

Williamsin kannalta tärkeää Volosinovin teoriassa on, että koska yksilöiden kielenkäyttö ja merkityksenanto ovat aina sosiaalista, yhteiskunta ei — kuten yleensä ollaan taipuvaisia ajattelemaan — ole taiteellisen merkityksenannon ulkoinen raami, joka vaikuttaisi enemmän tai vähemmän taiteeseen sille itselleen ulkoisena reunaehtona. *Sosiaalisuus on itse taiteellisen merkityksenantoprosessin sisällä*. Kyse on 'aina jo' sosiaalisista käytännöistä, joissa sosiaaliset suhteet ovat läsnä itse merkityksenannossa. Kirjassaan Williams pyrkii osoittamaan löydön seuraukset erityisesti kirjallisuusteoriassa. Toisaalta koska kieli ei ole vain struktuuria vaan myös elävää historiallista käytäntöä *on taiteellisen korkeakulttuurin reviiriksi varattu luovuus aina jo läsnä kielen kautta tapahtuvissa merkityksenantoprosesseissa*. Volosinov tukee Williamsia myös siten, että hän voi entistä paremmin ottaa etäisyyttä positioon, jossa hänelle ratkaisevan tärkeä 'kokemus' ('experience') ymmärretään ei-yhteiskunnallisesti yksilön porvarillisen privaattimuodon kautta.

Kieliteorian alueella pohjustetun historiallis-yhteiskunnallisten käytäntöjen teeman konkretisoinnissa Williams kääntyy Gramscin puoleen. Williams kehittää Gramscin hegemoniaa koskevia ideoita kulttuuri- ja taide-

teorian kannalta entistä hedelmällisemmiksi ottamalla käyttöön ajatuksen vallitsevasta, jäänteenomaisesta ja orastavasta kulttuurista. Niiden suhde erilaisiin vakiintuneisiin traditioihin ja instituutioihin on ratkaisevan erilainen. Saadakseen paremmin otetta tässä avautuvasta dynaamisesta kentästä Williams tuo mukaan vielä kulttuurisen muodostuman ja kokemisen struktuurin käsitteet. Kulttuurinen muodostuma viittaa erilaisiin kulttuurisen organisoitumisen muotoihin, jotka voivat ulottua taiteilijoiden instituutioita lähenevistä ja monesti niiksi muuttuvista organisaatioista hyvinkin heterogeeneisiin kulttuurisiin suuntauksiin. Kokemisen struktuurissa puolestaan on kyse kokemiseen ja tuntemiseen sisältyvistä rakenteista; uudet kokemukset ja niihin liittyvät tunnot ja tuntemukset voivat johtaa uuteen kokemisen struktuuriin. Asiat aletaan kokea uudella tavalla ja tämä voi edelleen johtaa uuteen orastavaan kulttuuriin. Toisaalta sellaiset taaksepäin katsovat kokemisen struktuurit kuten kaipuu menneeseen yhteiskuntaan voivat lyödä leimansa asioiden hahmottamiseen.

Kirjan kolmannessa osassa Williams tuo tarkasteluun mukaan erityisesti kirjallisuusteorian piirissä kehitettyjä käsitteitä kuten genre, muoto ja konventio. Niihin liittyvät pohdinnat ovat hyödyllisiä myös sanomalehdistön, television ja elokuvan parissa työskenteleville. Kirjan loppuosan ehkä kaikkein kiintoisinta antia on kuitenkin estetiikalle luontaisen olemusajattelun kritiikki, jossa Williams kehittää edelleen formalisteihin luetun tsekkiläisen Jan Mukaróvskyn 1930-luvulla esittämiä ajatuksia. Mukaróvskyn mukaan objektin "esteettinen funktio" ei ole objektin itsensä ominaisuus, ei edes silloin kun se on nimenomaan tuotettu esteettistä funktiota silmälläpitäen. Hänen mukaansa esteettinen funktio muodostuu aina vain tietystä

ajallisesti ja paikallisesti määräytyneessä sosiaalisessa yhteydessä. Williams näkee Mukaróvskyn ajatuksen esteettisestä funktiosta yhä liian abstraktina ja haluaa korvata sen ajatuksella "tilanteista" (situations), joissa "erityiset intentiot ja vastakaiut yhdistyvät selvitettävissä olevien muodostumien osana tuottaakseen aidon joukon erityisiä tosiasioita ja vaikutuksia" (MKK, 173). Nämä voivat vaihdella esimerkiksi tekstin rytmin luomasta mielihyväs- tä tekstin aikaansaamiin uusiin poliittisiin tai intellektuaalisiin näkemyksiin.

Nämä ajatukset ovat tärkeitä siksi, että ne avaavat tietä sellaiselle tarkastelulle, jossa tietyn elokuvan, kirjan, valokuvan tms. monet ulottuvuudet voidaan ottaa paremmin huomioon; niinpä esimerkiksi mielihyvä ja politiikka voivat kietoutua yhteen tavalla, josta perinteisen estetiikan tai politiikantutkimuksen on vaikea saada otetta. Onkin ikävää, että Williams esittää 'tilanteita' koskevat ajatuksensa kovin lyhyesti. Olisi esimerkiksi hyödyllistä – paitsi Williamsin ajatusten ymmärtämisen myös niiden käyttämisen kannalta – tietää, operoiko hän tietoisesti sillä 'situaatioon' sisältyvällä ulottuvuudella, joka ei välttämättä välity suomenkielisessä vastineessa 'tilanne'. Nimittäin 'situaatio' ei tarkoita vain 'tilannetta' vaan myös asemaa tietystä (esim. poliittisessa) tilassa. Jatkoanalyysien kannaltahan näyttäisi hyödylliseltä ajatus, että eri tekstit voivat tuottaa erilaisia 'positioteja' esimerkiksi poliittisessä diskursiivisessa avaruudessa.

Mitä tarkoittaa 'kulttuurin konstitiivisuus'?

Williamsin tarkempaa määrittelyä vaille jäävä operatiivinen muotoilu kulttuurista 'konstitiivisena inhimillisenä prosessina' (esim. MKK, 32-33) ymmärtyy alustavasti parhaiten vastakohtansa kautta; 'kulttuuri ei-konstitiivisena inhimillisenä prosessina'. Jälkim-

mäisessä muotoilussa kulttuuri esitetään jonakin toissijaisena. Esimerkiksi marxilaisuuden piirissä on esiintynyt ajatus kulttuurista taloudelliseen 'perustaan' nähden toissijaisena 'päälysrakenteena'. Tässä katsantokannassa Marxin determinaatiosuhteita koskeva tutkimuksellinen "johtolanka" (MEW 13, 8) on muutettu kahden entiteetin välisiä suhteita koskevaksi ontologiseksi teesiksi, jonka mukaan taloudelliset suhteet ovat olleet ja ovat yhä olemassa jotenkin 'ennen' muuta yhteiskunnallista todellisuutta.

Tämän Williamsin kritikoiman 'perustaa' ja 'päälysrakennetta' koskevan puhutavan implisiittisenä ja perin ongelmallisena lähtöoletuksena on 'perustan' ontologinen primaariuus suhteessa 'päälysrakenteeseen'. On tietenkin helppo nähdä ajatus toimivasta yhteiskunnallisesta taloudesta ilman kieltä ja siihen liittyvää merkityksenantoa absurdiksi. Yhtä absurdi on ajatus taloudesta, joka olisi olemassa ennen yhteiskuntaa. Ja vaikka sosiologinen teorianmuodostus on onnistunutkin pitkälle reifioimaan käsitteen yhteiskunta abstraktiksi systeemiksi, sen sisältöä on lopultakin mahdoton hahmottaa ilman ihmisten kanssa käymistä ja yhdessäoloa ja siihen liittyvää kielellistä merkityksenantoa; ts. ilman kommunikaatiota ja kulttuuria, kuten Williams sanoisi.

Kulttuuri ei näin ole Williamsille mitään toisen luokan todellisuutta. Ajatus kulttuurin konstitutiivisuudesta tarkentuu kun Williams selkeyttää *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus* -teoksessa perin avoimeksi jäävää kulttuurikäsitettään määrittelemällä myöhemmin kulttuurin "realisoituneeksi merkitysjärjestelmäksi" (1981b, 207), joka muodostuu *sekä* nimenomaan merkityksenantoon ja -työstöön erikoistuneista käytännöistä (kuten taide) *että* muita tarpeita ja käytäntöjä palvelevista ja niihin kytkeytyneistä merkitysjärjestelmistä

(emt., 207-9).

Tähän kulttuurikäsitteeseen sisältyy kaksi toisiinsa liittyvää seuraamusta. Ensinnäkin kulttuurikäsitteestä muodostuu hyvin laaja siinä mielessä, että myös esimerkiksi teloitusmääräykset ovat tämän näkemyksen mukaan osa kulttuuria. Näin käsite menettää siinä – tosin idealistisessa muodossa – piilleen sivilisaatiokriittisen ulottuvuuden. Toinen seuraamus on, että Williamsin yhä enemmän merkityksien kautta määrittävästä kulttuurikäsitteestä muodostuu siinä mielessä suppea, että se sulkee esimerkiksi hyvän ruuan, juoman ja taiteen tarjoamat aistilliset ilot ulkopuolelleen, sikäli kuin niissä ei ole kyse *vain* merkityksistä. Näin Williamsin merkityspainotteinen kulttuurikäsitteys ajautuu selvään jännitteeseen hänen aiemmin painottamansa 'experienen' moniulotteisuuteen nähden. Samanlaisessa jännitteessä se on hänen taiteen elämyksellisen kokemisen (esim. rytmi) biologista perustaa koskevien pohdintojensa kanssa.

Näihin seuraamuksiin liittyviin ongelmiin voitaisiin hakea ratkaisua siltä suunnalta, että kulttuuriseksi hahmotettaisiin sellainen toiminta, jonka ihmiset itse kokevat nautinnolliseksi ja itsensä kannalta mielekkääksi (Haug 1983, 135). Tällaisen lähestymistavan etuna on, että siinä kulttuuri säilyttää kriittisen ulottuvuuden ilman, että sorrutaan 'ulkoa' tulevaan elitistiseen arvottamiseen. Näin tällainen käsitys sisältää samalla myös Williamsille ominaisen pyrkimyksen irtautua kulttuurin korkeakulttuurisesta ymmärtämisestä.

Williams televisiosta: Etäisyyden kritiikki

Williamsin postuumi teos *On Television* on luonteeltaan aivan erilainen kuin *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus*. Se on kokoomateos, joka koostuu pääosin The Listener -lehdessä

vuosina 1968-1972 julkaistuista kolumneista. Kolumnit ovat sujuvasti kirjoitettuja ja ne sisältävät sangen vähän eksplisiittistä teoreettista kehittelyä.

Mitä perusteita suomalaisella lukijalla voisi olla tarttua niiden uudelleenjulkaisuun, useimmat kolumneissa käsitellyistä ohjelmistakin kun ovat hänelle tuntemattomia tai (ehkä Marty Feldmania lukuunottamatta) liittyvät jo hämärtyneisiin muistoihin? Williamsin kolumnit ovat kiinnostavia esimerkkejä laadukkaista televisiokolumneista, mitkä meille suomalaisille ovat kovin harvinaista herkkua. Mutta ennen kaikkea Williamsilla on kyky kirjoittaa nykyään jo unohtuneista ohjelmista tavalla, joka ylittää kantavuudessaan välittömän kohteensa ja kirjoitustilanteensa. Tuloksena onkin tällöin ohi yksittäisten ohjelmien kiinnostavia huomioita television erilaisista *kulttuurisista muodoista*: lastenohjelmista, urheilusta, sarjafilmeistä, tiedeohjelmista, mainoksista, matkakuvauksista jne. Vahvan taustan Williamsin kommenteille antavat hänen omat draaman historiaa koskevat tutkimuksensa. Williamsin mielenkiinto televisiota kohtaan ei kuitenkaan jää pelkäksi kolumnistiseksi sivuharrastukseksi. Tilanteessa, jossa televisiosta on kehittynyt aikamme tärkein draamallisten esitysten foorumi, ei pidä puhua draaman nykyhetkestä puhumatta samalla televisiosta. Jos Ibsen toi näyttämölle huoneen ihmisineen, joihin ulkomaailman paineet ja odottamattomat tai pelätyt tapahtumat eri tavoin vaikuttavat, on sen korvannut olohuone televisioineen, jonka kautta nuo tapahtumat virtaavat elämäämme.

Williams käytti systemaattisesti näissä kolumneissa hahmottuneita kokemuksiaan erilaisista ohjelmatyypeistä myöhemmin vuonna 1974 ilmestyneen kirjansa *Television. Technology and Cultural Form* kolmannessa luvussa. Samoin tuon kirjan neljännessä luvussa esitet-

ty keskeinen idea television *ohjelmavirrasta* ja sen analyysin tarpeesta alkaa hahmottua juuri näissä kolumneissa (OT, 133). *Communications*-kirjansa kolmannessa uudistetussa laitoksessa (1976a, 82-99) Williams puolestaan näyttää hyödyntävän mainontaa ja televisiota koskevissa uusissa jaksoissa suoraan kolumnejaan. Vaikka nämä molemmat kirjat on systemaattisemman luonteensa vuoksi asetettava sekä tieteelliseltä että pedagogiselta merkitykseltään Listener-lehden kolumnien edelle, on jälkimmäisten ansiona se elävä ja kriittinen tapa, jolla Williams pohtii television tarjoamien erilaisten kulttuuristen muotojen suhdetta inhimilliseen kokemukseen.

Esimerkiksi sarjafilmeistä Williams arvelee, että keskeinen syy niiden suosioon on, että suuri osa kirjallisuudesta ja televisiodraamasta ei näytä jokapäiväisen elämän välttämättömyyksiin liittyvää jatkuvuutta. Williamsin mukaan – ja tässä on hänen tyyppillistä, tiiviisti paljon sanovaa tyyliään parhaimmillaan – tällöin laiminlyödään

"the difficult and serious concern which comes only from staying with people, from following the action through. It does not surprise me that millions of readers and viewers turn away from what they feel to be an incidental playing with experience, and towards what the serial, if only as a illusion, seems to offer: people regularly and connectedly known; the development of a life-situation; the experience of having to pick up and go on again through pressures which can't be resolved by any stylish cut-off." (OT, 83)

Keskeisenä kolumneja yhdistävänä tekijänä on kokemusten elävyyttä ja rikkautta latistavien konventioiden kritiikki. Esimerkiksi urheiluselostajat saavat kuulla kunniansa. Williams puhuu voimakkaasti niiden uusien kuvallisten ilmaisu- ja kokemismahdollisuuksien puolesta, joita televisio parhaimmillaan tarjoaa. Samoin Williams arvostelee televisiolle ominaista tapaa esittää ihmiset ja heidän ongel-

mansa erilaisten ammattilaisten näkökulmasta; sarjafilmeissä heitä ovat lääkärit tai poliisit, asia- ja uutisohjelmissä erilaiset asiantuntijat. Näistä kritiikeistä myös kirjallisesti paras on kokoelmaan liitetty kirjoitus Falklandinsodan uutisoinnista kesältä 1982. Tässä "Distance"-nimisessä kirjoituksessa Williams arvostelee sitä tapaa, jolla sota muutetaan tiedotusvälineissä eri 'asiantuntijoiden' poliittisten ja aseteknisten spekulatioiden jäsentämäksi jännitys näytelmäksi. Todellisia taisteluita aletaan varoa kuin minkä tahansa televisiodraaman toiminnantäyteisiä huipennuksia:

"After several days of it, feeling the rhythm soaking in, I happened to pass a bonfire of rags and oil in the village and suddenly, in an overwhelming moment, I was in a field in Normandy and the next tank, with my friends in it, was burning and about to explode. I think I then understood the professional culture of distance. Its antiseptic presentation of the images of war was skilled but childish." (OT, 17)

Teoksesta löytyy myös lyhyitä huomioita realismista (OT, 78), naturalismista (OT, 88), taiteen ja viihteen historiallisista suhteista (OT, 85) ja hyvä esimerkki Williamsin tavasta käyttää käsitettä "structure of feeling" (OT, 72-73). Teoreettisesti ehdottomasti kiinnostavinta *On Television* -kirjassa on kuitenkin siihen sisältyvä Williamsin luento "Drama in a Dramatised Society" vuodelta 1974.

Ennen elokuvan ja television aikakautta ihmiset saattoivat kokea dramatisoituja esityksiä vain harvoin, esimerkiksi jonkin juhlan yhteydessä. Tänäpäin jo yhteen televisio-iltaan saattaa sisältyä enemmän draamaa kuin kuin aiemmin kokonaiseen vuoteen. Pelkkä määrällinen tarjonta on kasvanut räjähdysmäisesti. Williams pyrkii kuitenkin luonnollisesti sanomaan asiasta enemmän. Hän katsoo, että draamasta on tullut osa arkipäivää syvemmässä mielessä. Elämme monimutkaisessa yhteiskunnassa, jossa on vaikeaa pitää lukua voimis-

ta, jotka "liikkuvan privatisaation" luonnehtimaan elämäämme vaikuttavat. Liikkuvuutemme ja kontaktimme ovat lisääntyneet, mutta samalla privaatista on yhä enemmän muodostunut se kiintopiste, josta maailmaa tarkastellaan ja jossa edes harvat asiat tuntuvat olevan hallinnassamme. Mutta senkin uhkana ovat tunnetusti niin uskottomuus, sairaus kuin rikoskin. Tilastot tai tiede voivat olla tapoja hahmottaa näitä kohtaloamme muovaavia ja meitä ympäröiviä voimia, mutta vain teoreettisesti ja harvoille. Kotilokerossaan televisiota katselevien ihmisten kohdalla elämyksellisenä ja pääasiallisena hahmottamistapana toimii näyttämön rajoituksista tekniikan avulla vapautunut draama — jona voidaan nähdä niin elokuvat, sarjafilmit kuin yhä useammat mainoksetkin. Mutta esimerkiksi politiikan suhteen kyse ei ole vain hahmottamistavasta; itse politiikka on saanut yhä enemmän draamallista hahmoa. (OT, 3-13)

Mediapoliittinen vaihtoehto

On Television päättyy Screen Education lehdessä vuonna 1979 julkaistuu haastatteluun. Esillä ovat mediakasvatuksen ja -politiikan kysymykset, joita tarkastellaan osana pyrkimystä solidaariseen yhteiskuntaan. Tähän muutokseen Williams kytkee sekä ehtona että tuloksena ihmisten kulttuurisen toimintakyvyn kehityksen — mikä ei voi toteutua kohoittamalla kulttuuri irti yhteiskunnasta ja ihmisten elämästä omiin korkeuksiinsa:

"Mielestäni sellainen poliittinen strategia, joka ei ota huomioon kulttuurisia kysymyksiä, on jälkiäjättöistä. Tämä ei tarkoita että kulttuuriselle tulisi suoda jonkinlainen erityisasema suhteessa muihin kamppailuihin: ongelma on juuri siinä, että ne nähdään toisistaan erillisinä "talouden", "politiikan" ja "kulttuurin" lohkoina. Vasta kun niitä ei pidetä erillisinä lohkoina voidaan ymmärtää kulttuurin merkitystä korostavien argument-

tien koko paino: yksikään näistä lohkoista ei ole olemassa ilman että siihen sisältyy välittömästi näitä eri ulottuvuuksia. Monet tärkeät taloudelliset ja poliittiset kiistat koskevat kulttuurisia instituutioita. Kulttuuri liittyy politiikkaan aivan uudella tavalla, etenkin kun kyse on tiedotusvälineistä. Ja vastaavasti kaikki kulttuuria koskevat kysymykset sisältävät tärkeitä taloutta ja poliittisia instituutioita koskevia kysymyksiä. Taipumus keskittyä vain yhteen tiettyyn lohkoon, mikä monesti selittyy ajankohdan muodostamaa taustaa vasten, on aina teoreettinen virhe." (OT, 215)

Williams edusti johdonmukaisesti mediapoliittista näkemystä, jonka ajankohtaisuutta ei tarvitse korostaa. Yleensä mediapolitiikan vaihtoehtoina tarjotaan vain joko valtion tai yksityisen pääoman organisoimaa tiedonvälitystä – tai niiden jonkinlaista sekamuotoa. Kädenvääntöä näiden kahden vaihtoehdon välillä ei ole puuttunut. Williamsin tarjoama vaihtoehto sen sijaan pyrkii irrottamaan yhteiskunnallista kommunikaatiota niin sitä kahlitsevasta valtiollisesta paternalismista ja poliittisesti holhoavasta byrokratiasta kuin kaupallisen voitontavoittelun asettamista rajoituksista.

Williamsin mukaan tapauksissa, joissa kulttuurin tuottajat eivät tuotantovälineidensä kalleuden ja koon vuoksi voi itse henkilökohdaisesti omistaa niitä (näin esimerkiksi radion, television, lehdistön ja teatterin kohdalla), yhteiskunnan tulisi luovuttaa ne heidän käyttöönsä (1976a, 171). Tähän kytkeytyisi "riippumattomien tuotantoyhtiöiden" (OT, 203) perustaminen. Nämä olisivat tuottajien itsensä hallitsevia yhtiöitä. Ne saisivat solmittavien sopimusten kautta käyttöönsä julkisten säätöiden omistukseen siirrettävät kalliit tuotantovälineet ja päättäisivät näin itse tuotantonsa kehittämistä. Myös säätöiden johdossa välittömällä tuottajilla alojensa parhaina asiantuntijoina täytyisi olla sanansa sanottavana. (1976a, 174-75) Toivottuna tuloksena oli-

sivat itsenäiset, tyyleitään ja traditioiltaan omaleimaiset tuotantoyhtiöt. Lisää dynaamisuutta järjestelmään toisi tuotantoyhtiöiden ja eri säätöiden välinen kilpailu solmittavista sopimuksista. Williams ei aliarvioi niitä vaikeuksia, joita tällaisen järjestelmän luominen ja hallinto toisi mukanaan, mutta hänen mukaansa (1974, 148-49) se on ainoa luova ja yhteiskunnallisesti järkevä etenemissuunta ohi vanhojen monopolien ja niiden uusien kaupallisten haastajien.

Tämän artikkelin lähtökohdina ovat erityisesti teokset Raymond Williams: *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus*. Suom. Mikko Lehtonen. Vastapaino, Tampere 1988. 245 s. (lyh. MKK) sekä Raymond Williams: *On Television*. Selected Writings. Ed. by Alan O'Connor. *Between the Lines*. Toronto 1989. 223 s. (lyh. OT).

Viite

1. Teos ilmestyy piakkoin suomeksi Vastapainon kustantamana nimellä *Kielen dialogisuus. Marxismi ja kielifilosofia*. Suom. Tapani Laine

Kirjallisuus

- Raymond Williamsin teoksia:
Culture and Society. Hogarth Press, London 1987 (1958).
The Long Revolution. Penguin, Harmondsworth 1984 (1961).
Communications. Third Edition. Penguin, Harmondsworth 1976 (a) (1962).
Television. Technology and Cultural Form. Fontana – William Collins, London 1974.
Keywords. Fontana – Croom Helm, London 1976. (b)
Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus. Suom. Mikko Lehtonen. Vastapaino, Tampere 1988 (1977).
Politics and Letters. Interviews with *New Left Review*. New Left Books, London 1979.
Problems in Materialism and Culture. Verso, London 1981.
Culture. Fontana – William Collins, London 1981. (b)
Towards 2000. Chatto & Windus – Hogarth Press, London 1983.
On Television. Selected Writings. Ed. by Alan O'Connor. *Between the Lines*, Toronto 1989.
The Politics of Modernism. Ed. by Tony Pinkney. Verso, London 1989.

Resources of Hope. Ed. by Robin Gable. Verso, London 1989. (c)

Kommentaareja

BLACKBURN, Robin. Raymond Williams and the Politics of A New Left. *New Left Review* 168/1988.

BRYANT, Anthony. The Case of Raymond Williams. *The Insurgent Sociologist* 2/1982.

EAGLETON, Terry. Resources for a Journey of Hope: The Significance of Raymond Williams. *New Left Review* 168/1988.

GARNHAM, Nicholas. Raymond Williams, 1921-1988: A Cultural Analyst, A Distinctive Tradition. *Journal of Communication* 4/1988.

HALL, Stuart. Cultural studies: two paradigms. *Media, Culture and Society* 1/1980.

HALL, Stuart. The Williams Interviews. *Screen Education*, Spring 1980.

HALL, Stuart. Only Connect: The Life of Raymond Williams. *New Statesman*, 5. February 1988.

GIDDENS, Anthony. Literature and Society: Raymond Williams. Teoksessa: GIDDENS, Anthony. *Profiles and Critiques in Social Theory*. Macmillan, London 1982.

JONES, Paul. 'Organic' Intellectuals and the Generation of English Cultural Studies. *Thesis Eleven* 5-6/1982.

KLAUS, H. Gustav. Kultureller Materialismus. *Neue Arbeiten von Raymond Williams*. Das Argument

139/1983.

LEHTONEN, Mikko. Raymond Williams, kirjallisuus, yhteiskunta. *Tiede & Edistys* 4/1989.

LEHTONEN, Mikko. Kulttuuri, kirjoittaminen, historia. *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja* 43, 1989.

LEHTONEN, Mikko. Kirjallisuuden kategoriasta kirjoittamisen käytäntöön. Raymond Williamsin kulttuuriteoreettisesti pohjattu kirjallisuusteoria. Tampereen yliopiston yleisen kirjallisuustietien julkaisuja 22. Tampere 1990.

MERRILL, Michael. Raymond Williams and the Theory of English Marxism. *Radical History Review* 19/Winter 1978-79.

O'CONNOR, Alan. Raymond Williams: Writing, Culture, Politics. Basil Blackwell, London 1989.

WARD, J.P.. Raymond Williams. University of Wales Press, Cardiff 1981.

Muu kirjallisuus

HAUG, W.F. Ideologiset mahdit ja vastarinta. Tutkijaliitto, Helsinki 1983.

MARX, Karl: Zur Kritik der Politischen Ökonomie. Teoksessa: MARX, Karl & ENGELS, Friedrich. *Werke*; Band 13. Dietz Verlag, Berlin 1961.

VOLOSINOV, V.N. Kielen dialogisuus. Marxismi ja kielifilosofia. Suom. Tapani Laine. Vastapaino, Tampere. (ilmestyy)